GÜNCEL

HADİS MESELELERİ VE BABANZÂDE AHMED NAÎM ULUSLARARASI SEMPOZYUM

المسائل الحديثية المعاصرة وأحمد نعيم بابان زاده
ندوة عالمية

CURRENT ISSUES ON HADITH AND BABANZÂDE AHMED NAÎM
INTERNATIONAL SYMPOSIUM

5-7 KASIM
تشرين الثاني
November
2021

GÜNCEL HADİS MESELELERİNİN ANLAŞILMASI VE YORUMLANMASI

Editörler:
İbrahim Özcoşar
Ali Karakaş
Fikret Özçelik
İsmail Kanbaz

DİVAN Kitap

DİVAN Kitap

ISBN: 978-625-7263-34-4
YAYINEVİ SERTİFİKA NUMARASI: 14320

Dicle Üniversitesi | Mardin Artuklu Üniversitesi | Bingöl Üniversitesi | Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi | Kayapınar Belediyesi | İlim Yayma Cemiyeti Diyarbakır Şubesi | Kadim Akademi | Uluslararası Müslüman Alimleri Dayanışma Derneği

GÜNCEL HADİS MESELELERİNİN ANLAŞILMASI VE YORUMLANMASI

1. Baskı, 2022

Editörler: İbrahim Özcoşar, Ali Karakaş, Fikret Özçelik, İsmail Kanbaz

Kapak ve İç Tasarım: Zafer Yılmaz

Baskı-Cilt: KD Karton Dijital Matbaacılık ve Baskı Hizmetleri
Kazım Karabekir Caddesi Koyunlu Han No: 95/36 ANKARA
Tel: (312) 341 52 39 Sertifika Nu: 44423

DİVAN KİTAP
Tahtakale Mah. Ayçiçeği Sok. No: 8/10 D:6 Avcılar / İstanbul
Tel-Faks: (212) 803 40 42
www.divankitap.com.tr / divankitap@gmail.com

Bu kitabın tüm hakları "Editörler Kurulu"na aittir. İzinsiz kopyalanması yasaktır, kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Kitapta yer alan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

DİVAN KİTAP Matbaacılık Basın Yayın Dağıtım ve Ajans Hizmetleri Ltd. Şti. yayın markasıdır.

İÇİNDEKİLER

I. HADİS VE YORUM

1. Ali ÇELİK - "YANGIN GÖRDÜĞÜNÜZDE TEKBÎR GETİRİN; ZİRA TEKBÎR GETİRMEK YANGINI SÖNDÜRÜR" RİVAYETİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME 21
2. Mehmet ÇETİN - مسألة حمل الألفاظ على المعنى القريب في تأويل الأحاديث 41
3. Nihat YATKIN - GÜNAHLA İLGİLİ BİR HADİS'İN ANLAŞILMASI ÜZERİNE 53
4. Abdulvahap ÖZSOY – Lokman CERRAH - PANDEMİ SÜRECİNİN HADİSLERE İLGİ VE YAKLAŞIMA ETKİSİ (ÇÖREK OTU HADİS ÖRNEĞİ) 71
5. Abdullah ÜNALAN - GÜNÜMÜZDE PROBLEMLİ 'HADİS PROBLEMLERİ' 79
6. Ayşegül TOPRAK - NİKÂH BÖLÜMÜ ÖZELİNDE TAHÂVÎ'DE KUR'ÂN'A ARZ ... 99
7. Mustafa KARABACAK - RİVAYETLERDE KADININ MAHREMSİZ YOLCULUĞA ÇIKMA MESELESİ VE GÜNÜMÜZE YANSIMASI 105
8. Taner KARASU – UYLUĞUN HABER VERECEĞİNİ SÖYLEYEN HADİSİN MAKSADININ TAHLİLİ 117
9. Veli TATAR - SÜNNETİ DOĞRU ANLAMADA BİR YÖNTEM: HADİS/SÜNNET VE KÜLTÜR FARKI ANLAYIŞI (ET'İME, EŞRİBE VE LİBAS BÖLÜMLERİ ÖRNEĞİNDE) 129

II. HADİS VE İSLAMİ İLİMLER

10. İbrahim COŞKUN - İMAM BUHARÎ'NİN AKAİD SİSTEMİ VE "ES-SAHİH"İNİN KADER BÖLÜMÜNDEKİ BAZI HADİSLERİN EŞ'ARÎ KELAMINA ETKİLERİ 141
11. Rıfat ABLAY - HADİS MECMUALARINDA YER ALAN KIRAAT İLMİNE DAİR HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE BU HADİSLERİN KIRAAT İLMİNDEKİ YERİ 167
12. M. Kamel KARABELLİ - المنهج العلمي الصحيح في الحُكم على روايات المَغازي والسِّيَر 181
13. Charif MURAD - علاقة علم الحديث بعلم الكلام (العقيدة الإسلامية) من حيث المكانة والاحتجاج 193
14. Zeynelabidin HAYAT - أثر حديث «نهى النبي صلى الله عليه وسلم عن سلف وبيع» في حكم القروض المتبادلة 702
15. Ayman Jassım Mohammed AL DOORI - تطبيقات حديث «لا تبع ما ليس عندك» على العقود المصرفية المعاصرة 215

III. HADİS USULÜ

16. Sultanbeg ALIEV- SAHİH HADİS VE AMEL 229
17. Musa ÇETİN - SAHİH HADİSİN SAHİHLİK KRİTERLERİ ILE ILGİLİ GÖZ ARDI EDİLEN BAZI HUSUSLAR 257
18. Ahmet ÖKDEM - İLLET VE SIHHAT BAĞLAMINDA TEFERRÜD OLGUSUNUN İLK ÜÇ ASIR VE SONRAKİ DÖNEMLER ARASI MUKAYESELİ OLARAK DEĞERİ 267
19. Necmi ATİK - OSMANLI DÖNEMİ HATTATLARININ YAZDIĞI ESERLERDEKİ MEVZU/UYDURMA HADİS PROBLEMİ 279

IV. HADİS VE EDEBİYAT

20. Ömer DİNÇER - DİL VE ANLATIM YÖNÜNDEN KIRK HADÎS KARTELALARI 301
21. Sinan CEREYAN - SA'DÎ-İ ŞÎRAZÎ'NİN *BOSTAN* VE *GÜLİSTAN* ADLI ESERLERİNDE HADİS İLMİNE BAKIŞ 309
22. Ahmet KARA - YÛNUS EMRE'NİN *RİSÂLETÜ'N NUSHİYYE* ADLI ESERİNİN HADİSLER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ 319

OSMANLI DÖNEMİ HATTATLARININ YAZDIĞI ESERLERDEKİ MEVZU/UYDURMA HADİS PROBLEMİ

Necmi ATİK
Ankara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

GİRİŞ

Mevzu/uydurulmuş hadis, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ait olmadığı halde onun adına uydurulmuş ve ona izâfe edilmiş sözlerdir.[1] Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bana yalan isnad etmek, herhangi bir kimseye yalan isnad etmek gibi değildir. Her kim benim üzerime kasden yalan söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın"[2] buyurmuş olmasına rağmen, maalesef çeşitli sebeplerle İslam'ın çok erken devirlerinden başlayarak pek çok hadis uydurulmuştur. Hadis âlimleri, "Kim bana yalan söz atfederse..." hadisini manevî mutevâtir hadislerden addetmişlerdir.[3] Molla Ali el-Kârî (ö. 1014/1605) de bu hadisi yaklaşık yüz sahabinin rivayet ettiğini ve lafzî mütevâtir derecesine yakın bir mertebede olduğunu ifade etmiştir.[4] Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sağlığında hadis uydurulamayışı ve bu konuya müfterilerin cesaret edemeyişi, iftira edenleri onun hemen yalanlayacak olmasından kaynaklanmaktadır.

Hadis uydurma faaliyeti konusunda farklı görüşler olmasına rağmen, âlimlerin çoğunun tercih ettiği görüşe göre h.35 yılında Hz. Osman'ın (r.a.) şehid edilmesiyle başgösteren fitne hareketleriyle birlikte başlamıştır.[5] İlk olarak mevzû hadis uyduranlar arasında Şia,Mürcie, Kaderiye, Cehmiye, Müşebbihe ve Haricîler gibi siyasî ve îtikâdî fırkaların etkili olduğu tespit edilmektedir.[6] Daha sonraki

[1] Talat Koçyiğit, *Hadis Istılahları*, AÜ İlahiyat Fak. Yayınları, Ankara 1985, s.225.
[2] Buhârî, "İlm", 38, No. 106, (1/33).
[3] Ebû'l- Hasan Nûrüddin b. Sultân Muhammed Ali el-Kârî, *el-Esrârü'l-Merfû'a fi'l Ehbâri'l-Mevdû'a (Mevzûatü'l-Kübrâ)*, thk. Muhammed b. Lütfî es-Sebbağ, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut 1986, s. 26.
[4] Aliyyü'l-Kârî, *Uydurma Hadisler*, 60.
[5] Enbiya Yıldırım, *Hadis Problemleri*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2001, s.14-34.
[6] Bk. Muhammed Ebu Zehv, *el-Hadis ve'I-Muhadisîn*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1404/1984, s. 480; Muhammed Hatib Accac, *es-Sünne Kable't-Tedvin*, 3 bsk., Beyrut 1980, s. 189-191; Mustafa Sıbâî,

dönemlerde mevzû hadis faaliyetine daha başka fırkalar ve cemaatler katılarak bu süreç devam etmiş, hicrî II. ve III. Asırda en yüksek seviyeye ulaşmıştır.[7] Âlimler hadis uydurma sebeplerini;

1. İslam Düşmanlığı
2. Fırka, Mezhep, Kabile, Dil ya da Beldeyi veya Mezhep İmamlarını Savunma İsteği
3. İslâm Dini'ne Hizmet Etme Arzusu
4. Şahsî Menfaat Kaygısı
5. Halîfe ve Emirlere Yaklaşmak Arzusu
6. Milliyetçilik Duygusunun Etkileri

şeklinde altı başlık altında toplamaktadırlar.[8]

Kıssacıların minber ve meclislerde rivayet ettiği, mutasavvıf ve fakîhlerin tekke ve medreselerde söyleyip durduğu, dilden dile dolaşan hadîs diye uydurulmuş sözler, her dönemde çoğalmış ve yaygın bir hâl almıştır. Bunun sebebi de, halkın sünnete tam manasıyla vâkıf olmayıp doğru yoldan ayrılması ve hayatta kalan hadîs âlimlerinin de mesleklerinde pek kuvvetli olmayışıdır.

Uydurulan hadislerin çoğalıp halk arasında yaygınlaşmasının önemli bir sebebi de, hattatlar tarafından istinsah edilen kitaplar veya camilerde, mescidlerde, tekke ve zâviyelerde, han ve kervansaraylarda, evlerde... kısaca Müslümanların bütün yaşam alanlarında var olan hüsn-i hat levhaları vasıtasıyladır. Binlerce hattatın kendilerine farklı konularda verilen kitap istinsahı veya levha siparişlerini, genelde geçim kaygısı, özelde ise ilmî kifayetsizlik veya diğer sebeplerden dolayı herhangi bir kontrole tâbi tutmaksızın kabul edip yazmaları uydurma hadislerin baş köşeye yerleşmelerine sebep olmuştur.

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi, Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Sakıp Sabancı Müzesi, Sadberk Hanım Müzesi, Antalya Etnoğrafya Müzesi, Türk Petrol Vakfı, Feyhaman Duran, Mahmud Kemal İnal, Emin Barın gibi özel koleksiyonlar, yüksek lisans ve doktora tezleri, basılı arşiv ve belgeler, www.keteb.org ve dijital arşivlerde ve özel arşivimizde yapmış olduğumuz araştırmalar ve taramalarda, Osmanlı dönemi hattatlarının hadis-i şerif yazdıkları eserlerini tespit etmeye çalıştık. Tespit ettiğimiz hattatları ve eserlerini, 15, 16, 17, 18, 19 ve 20. yüzyıllara ayırarak 6 grupta tasnif ettik. Çalışmalarımız sonucunda incelemeye tâbi tuttuğumuz 240 hattatın 871 eserini, yüzyıllara göre 6 grupta aşağıdaki şekilde dağılımını gerçekleştirdik:

İslam Hukukunda Sünnet, terc, Edip Gönenç, Evs Yayınları, İstanbul 1981, s. 83-84,; Misfir b. Gurmullah, ed'Dümeyni, *Hadiste Metin Tenkidi*, terc., llyas Çelebi-Adil Bebek-Ahmet Yücel, Kitabevi Yaınları, İstanbul 1997, s.31; M. Yaşar Kandemir, *Mevzû Hadisler*, DİB Yayınları, Ankara 1980, s.30; Talat Koçyiğit; *Hadis Tarihi*, AÜİF Yayınları Ankara 1977, s. 106,109.

[7] Saffet Sancaklı, "Günümüzde Zayıf ve Mevzû Hadislerin Sahih Hadislerle Karıştırılma Problemi", *Diyanet İlmi Dergi*, C.37, sayı 1, Ocak-Şubat-Mart 2001, s.47.

[8] M. Yaşar Kandemir, *Mevzû Hadisler*, s.48-51, Müctebâ Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, TDV Yayınları, Ankara 1992, s.227-229

1. XV. yy'dan Şeyh Hamdullah'ın (ö.1520) 118 eseri, toplamda 1 hattatın 118 eseri;

2. XVI. yy'dan Mustafa Dede'nin (ö.1538-39) 8 eseri, toplamda 1 hattatın 8 eseri;

3. XVII. yy'dan Halid-i Erzurûmî'nin (ö.1620-30) 2, Hüsâmeddin Zerrinkalem'in (ö.1630-40) 1, Tophaneli Mehmed Mahmud Efendi'nin (ö.1669-70) 1, Büyük Derviş Ali'nin (ö.1672-73) 12, Nefeszâde Seyyid İsmail'in (ö.1679-80) 1, Mustafa Eyyûbî Efendi'nin (ö.1686) 5, Hocazâde Ahmed Enverî Efendi'nin (ö.1694) 1, Hafız Osman'ın (ö.1698) 41, Ağakapılı İsmail Efendi'nin (ö.1706-7) 3, Hüseyin Cezâirî Efendi'nin (ö.1713-14) 3, Arapzâde Mehmed Efendi (ö.1715) 1, Derviş Mehmed Kevkeb Efendi'nin (ö.1715-16) 2 eseri, toplamda 12 hattatın 73 eseri;

4. XVIII. yy'dan Derviş Mehmed Efendi'nin (ö.1715-16) 1, Abdullah b. İsmail'in (ö.1721) 1, Seyyid Ali Efendi'nin (ö.1727-28) 1, Seyyid Ali Çavuşzâde'nin (ö.1728) 1, Abdullah Vefâyî Efendi'nin (ö.1729) 1, Yahya Hilmî Efendi'nin (ö.1731) 2, Zühdî İsmail Ağa'nın (ö.1731) 3, Yedikuleli Seyyid Abdullah'ın (ö.1731) 42, Hasan Üsküdârî Efendi'nin (ö.1731-32) 11, Bursevî Mehmed Efendi'nin (ö.1740-41) 1, Mehmed Şehrî Efendi'nin (ö.1740-41) 4, Haffafzâde Hüseyin Efendi'nin (ö.1741-42) 6, İbrahim Bîzebân Efendi'nin (ö.1741-42) 4, Kadızâde Mustafa Hâşim Efendi'nin (ö.1742-43) 2, Dâmadzâde Süleyman Efendi'nin (ö.1743) 1, Hüseyin Habli Efendi'nin (ö.1744) 8, Arabzâde Mehmed Ârif Efendi'nin (ö.1749) 1, Mahmud Celâleddin Efendi'nin (ö.1749-50) 17, Girîdî Mehmed Efendi'nin (ö.1752-53) 2, Seyyid Mehmed Şekerzâde Efendi'nin (ö.1753) 78, Yahya Fahreddin Efendi'nin (ö.1754-55) 3, Eğrikapılı Mehmed Rasim Efendi'nin (ö.1755-56) 27, İbrahim Rodosî Efendi'nin (ö.1756-57) 2, İbrahim Dâimî Efendi'nin (ö.1756-57) 1, Kâtibzâde Mustafa Efendi'nin (ö.1760) 1, İsmail Bağdâdî Efendi'nin (ö.1761) 6, Mustafa Nâilî Efendi'nin (ö.1761) 1, Ahmed Rıfkî Efendi'nin (ö.1761-72) 2, Hasan Hilmi Efendi'nin (ö.1766) 1, Hafız İbrahim Efendi'nin (ö.1766) 1, Moralı Ahmed Hıfzî Efendi'nin (ö.1767) 2, İbrahim Nâmık Efendi'nin (ö.1766-67) 1, Taşmektepli Mustafa Râkım Efendi'nin (ö.1767) 3, Ahmed Hıfzî Efendi'nin (ö.1767) 3, Derviş Ahmed Efendi'nin (ö.1766-77) 1, Ömer Efendi'nin (ö.1777-78) 1, Şâmizâde Abdullah Efendi'nin (ö.1778-88) 1, Kettanizâde Ali Efendi'nin (ö.1778-79) 1, Berberzâde Mehmed Said Efendi'nin (ö.1778-79) 5, Mustafa Kütâhî Efendi'nin (ö.1783) 7, Ebubekir Raşid Efendi'nin (ö.1783) 4, Seyyid Süleyman Efendi'nin (ö.1784-85) 1, Seyyid Mehmed Hamdi Efendi'nin (ö.1784-85) 1, İmam Feyzullah Lem'î Efendi'nin (ö.1785-96) 1, Hafız Yusuf Efendi'nin (ö.1787) 11, Keskin Mustafa Efendi'nin (ö.1795-806) 1, Seyyid Mehmed Nûri Efendi'nin (ö.1795-806) 1, Hacızâde Mustafa Efendi'ni (ö.1795-806) 1, Mustafa İzzet Efendi'nin (ö.1801-2) 8, Hüseyin Hâmid Efendi'nin (ö.1805-15) 1, Seyyid Osman Efendi'nin (ö.1805-6) 4, Vehbî Efendi'nin (ö.1805-6) 1, Abdurrahman Hilmî Efendi'nin (ö.1805-15) 1, İmamzâde Abdülkâdir Hamdî Efendi'nin (ö.1805-15) 1, İsmail Zühdî Efendi'nin (ö.1806) 34, Abdullah Şükrî Efendi'den (ö.1807) 2, Ali Vasfi Efendi'nin (ö.1814-15) 6 eseri, toplamda 56 hattatın 335 eseri;

5. XIX. yy' dan Seyyid Mehmed Halis Efendi'den (ö.1814-25) 3, Süleyman Hikmeti Efendi'den (ö.1814-25) 1, Râşid Efendi'den (ö.1824) 2, Ömer Vasfî Efendi'den (ö.1825) 2, Mehmed Atâullah Efendi'den (ö.1826) 5, Kebecizâde Mehmed Vasfî Efendi'den (ö.1831) 2, Hoca Atâullah Efendi'den (ö.1834-35) 3, İbrahim Sükûtî Efendi'den (ö.1834-35) 1, İbrahim Şevkî Efendi'den (ö.1834-45) 1, Şeyh Süleyman Vehbiyyü'l-Kâdirî Efendi'den (ö.1843-44) 2, Mehmed Tahir Efendi'den (ö.1845-46) 2, Yesârizâde Mustafa İzzet Efendi'den (ö.1849) 1, Hakkakzâde Mustafa Hilmi Efendi'den (ö.1851-52) 3, Çömez Mustafa Vâsıf Efendi'den (ö.1852-53) 3, Seyyid Ali Hamdi Efendi'den (ö.1853-64) 1, Hafız Mehmed Rüşdî Efendi'den (ö.1856-57) 1, Hasan Zühdî Efendi'den (ö.1858-64) 1, Mehmed Emin Vehbî Efendi'den (ö.1863-64) 2, Topçu Ahmed Şükrî Efendi'den (ö.1863-74) 1, Osman Rüşdî Efendi'den (ö.1868-69) 2, Seyyid Ahmed Hilmi Efendi'den (1863-74) 1, Mustafa Râkım Efendi'den (ö.1865-74) 2, Ali Ulvi Efendi'den (ö.1873) 1, Seyyid Mustafa Vasfî Efendi'den (ö.1873-83) 1, Mehmed Recâî Efendi'den (ö.1874) 1, Halil Şükrî Efendi'den (ö.1874-83) 1, Kazasker Mustafa İzzet Efendi'den (ö.1876) 10, Mehmed Râşid Eyyûbî Efendi'den (ö.1879) 1, Abdullah Zühdî Efendi'den (ö.1879) 2, Mehmed Şevki Efendi'den (ö.1887) 16, Muhsinzâde Abdullah Efendi'nin (ö.1899), 1, Mehmed Hilmi Efendi'den (ö.1900) 4, Mehmed Şefik Bey'den (ö.1902) 11, Galatalı Mehmed İzzet Efendi'den (ö.1903) 1, Abdullah İffet Efendi'den (ö.1903) 1, Yahya Hilmi Efendi'den (ö.1907) 5, Hasan Sırrı Efendi'den (ö.1907) 1, Bakkal Hacı Arif Efendi'den (ö.1909) 4, Mehmed Nazif Efendi'den (ö.1913) 1, Hasan Rıza Efendi'den (ö.1920) 30 eser, toplamda 40 hattatın 138 eseri;

6. XX. yy'dan Mehmed Hulusi Efendi'den (ö.1911-22) 1, Sami Efendi'den (ö.1912) 3, Fehmi Efendi'den (ö.1915) 1, Mehmed Rasim Efendi'den (ö.1926) 3, Bursalı Mehmed Râşid Efendi'den (ö.1926) 1, Hüseyin Satı Efendi'den (ö.1918-29) 1, Sofu Hamdi Efendi'den (ö.1931-42) 14, Aziz Efendi'den (ö.1934) 11, Hulusi Efendi'den (ö.1940) 1, Kamil Akdik'ten (ö.1941) 12, Kamil Ülgen'den (ö.1941) 1, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'dan (ö.1942) 3, Neyzen Mehmed Emin Yazıcı (ö.1945) 1, İsmail Hakkı Altunbezer'den (ö.1946) 1, Ahmed Refet Efendi'den (ö.1949) 3, Mustafa Râkım Unan'dan (ö.1949) 1, Mahmud Bedreddin Yazır'dan (ö.1952) 2, Macid Ayral'dan (ö.1961) 9, Mustafa Halim Efendi'den (ö.1964) 4, Necmeddin Okyay'dan (ö.1976) 1, Hamid Aytaç'tan (ö.1982) 1 eser, toplamda 21 hattatın 75 eseri;

Ayrıca tarihsiz, ketebesiz/imzasız ve hattatı hakkında herhangi bir bilgi ve belgeye ulaşamadığımız eserlerden tarihsiz ve ketebesiz/imzasız olanlar 29 hattatın 29 eseri, ketebesi olmayıp sadece tarihi olan 5 hattatın 5 eseri, ketebesi olup tarihi olmayanlar 42 hattatın 51 eseri, hem tarihli hem de ketebeli olanlar 34 hattatın 40 eseri, toplamda 110 hattatın 125 eserinden oluşmaktadır. Sadece ketebesi olanlar; Abdullah Tarhanazâde Bursevî Efendi (ö.?) 1, Abdülhâlis Efendi (ö.?) 1, Ahmed Çavuşzâde Efendi (ö.?) 1, Ahmed Hâşim Efendi (ö.?) 1, Derviş Ahmed Cezbî Efendi (ö.?) 1, Derviş İbrahim Efendi (ö.?) 1, Derviş Mehmed eş-Şehrî (ö.?) 1, Fahreddin Yahya Efendi (ö.?) 1, Hacı Ali Efendi (ö.?) 1, Hafız

İbrahim Efendi (ö.?) 1, Hafız Mehmed Efendi (ö?) 1, Halid b. İsmail Efendi (ö.?) 1, Hasan Âbidî Efendi (ö.?) 1, Hasan Efendi (ö?) 1, Hasan Hüsnü Efendi(ö?) 1, Hindî Efendi (ö.?) 1, İbrahim Bursevî Efendi (ö.?) 2, İbrahim Hatıbzâde Efendi (ö.?) 2, İbrahim Mısrî Efendi (ö.?) 1, İbrahim Nükatî Efendi (ö.?) 1, İmamzâde Mustafa Efendi (ö.?) 1, İsmail b. Ali Efendi (ö.?) 3, Mâcid Efendi (ö.?) 1, Mehmed b. İsmail (ö.?) 1, Mehmed b. Mahmud (ö.?) 1, Mehmed Beyâzıd Dede (ö.?) 1, Mehmed Emin Efendi (ö.?) 1, Mehmed Kerestecizâde Efendi (ö.?) 1, Mehmed Muhyî Efendi (ö.?) 1, Mehmed Nuri Efendi (ö.?) 1, Mehmed Salih Efendi (ö.?) 1, Mustafa bi Mustafa (ö.?) 1, Mustafa Alizâde Efendi (ö.?) 2, Mustafa Müezzinzâde Efendi (ö.?) 1, Selim Vehbî Efendi (ö.?) 1, Ramazan Efendi (ö.?) 1, Seyfeddin Yusuf Efendi (ö.?) 1, Seyyid Hüseyin Hâmid Efendi (ö.?) 1, Seyyid Ömer Hilmî Efendi (ö.?) 1, Şeyh Hasbî Efendi (ö.?) 1, Yahya Efendi (ö.?) 2, Yusuf Efendi (ö.?) 1 eserle, toplamda 42 hattatın 51 eseri;

Tarihli ketebeli olanlar, Mehmed b. Ömer (ö.?) 1112/1698 tarihli 1, Mehmed b. İsmail (ö.?) 1136/1723 tarihli 1, Süleyman Şâkiri Efendi (ö.?) 1140/1726 tarihli 1, Mehmed b. Ömer (ö.?) 1149/1735 tarihli 1, Mehmed Tosyevî Efendi (ö.?) 1158/1745 tarihli 1, Beşir Ağa'nın verdiği icâzetnâme 1161/1748 1, İsmail Vehbî Efendi (ö.?) 1166/1752 tarihli 1 ve 1167/1753 tarihli 1, Ahmed Reşid Efendi (ö.?) 1180/1766 tarihli 1, Hamdi Efendi (ö.?) 1183/1769 tarihli 1, Mehmed Said Efendi (ö.?) 1185/1771 tarihli 1, Başkencizâde Efendi (ö.?) 1191/1777 tarihli 1, Süleyman b. Mehmed (ö.?) 1194/1780 tarihli 1, Muhammed Faik Efendi (ö.?) 1198/1784 tarihli 1, Râcî İmamzâde Efendi (ö.?) 1198/1784 tarihli 1, Seyyid Hayreddin Efendi (ö.?) 1201/1787 tarihli 1, Seyyid Hüseyin Efendi (ö.?) 1202/1787 tarihli 1 ve 1204/1789 tarihli 1, Hafız Mehmed Efendi (ö.?) 1206/1791 tarihli 1, Abdurrahman Necâtî Karahisârî (ö.?) 1217/1803 tarihli 1, Hafız İbrahim Efendi (ö.?) 1241/1796 tarihli 1, Mustafa Vâsıf Efendi (ö.?) 1241/1825 tarihli 1, Halid Hamid Efendi (ö.?) 1251/1835 tarihli 1, Mîr Mustafa Kânî Efendi (ö.?) 1260/1842 tarihli 1, Süleyman Cânib Efendi (ö.?) 1262/1845 tarihli 2, Hamdi Efendi (ö.?) 1272/1855 tarihli 1, 1280/1863 tarihli 1 ve 1283/1866 tarihli 1, Abdülhalim Sabri Efendi (ö.?) 1273/1856 tarihli 1, Mehmed Ziya Efendi (ö.?) 1286/1869 tarihli 1, Hafız Raşid Efendi (ö.?) 1291/1874 tarihli 1, Ahmed Fahri Efendi (ö.?) 1294/1877 tarihli 1, Halil Mahir Efendi (ö.?) 1299/1881 tarihli 1, Mehmed Muhsinzâde Efendi (ö.?) 1302/1884 tarihli 1, Mehmed Mûnis Efendi (ö.?) 1309/1991 tarihli 1, Mehmed Nazım Efendi (ö.?) 1315/1897 tarihli 1, Hafız Tahsin Efendi (ö.?) 1316/1874 tarihli 1 ve Şükriye Hanım (ö.?) 1921 tarihli 1 eser olmak üzere toplamda 34 hattatın 40 eseri ve genel toplamda 240 hattatın 871 eseri incelemeye tâbi tutulmuştur. Öncelikle yazılan eserlerdeki metinlerin hadis olduğunu hattatların metnin başına ekledikleri قال رسال الله صلى الله عليه و سلم "Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu" ve metnin sonuna yazdıkları صدق رسول الله "Allah'ın rasûlü doğru söyledi" lafızlarından tespit ettik. Baş kısımlarında veya sonlarında söz konusu lafızların olmadığı metinleri değerlendirmeye tâbi tutmadık. Tespit ettiğimiz 96 uydurma hadisten bir kısmını örnekleme olması açısından "Birden fazla hattatın yazdığı uydurma hadisler" ve "Tek hattatın yazdığı uydurma hadisler" başlıklarıyla tarih sırasına göre ele almaya çalışalım:

Birden Fazla Hattatın Yazdığı Uydurma Hadisler

Hadis yazılı hat eserleri -istisnâlar hariç- قال رسال الله صلى الله عليه و سلم "Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu" başlığı ile ve rivâyet zinciri verilmeden başladığı için, istisnâlar dışında kalan bu kısımlara metinlerde ve tercümelerde yer verilmeyecektir.

1. Hadis:

القدرية مجوس هذه الأمة ان مرضوا فلا تعودوا و ان ماتوا فلا تشهدوهم

"Kaderiye bu ümmetin mecûsileridir, onlardan birisi hastalanırsa ziyaretine gitmeyin, ölürse cenazesine katılmayın"[9]

Tespit edebildiğimiz eserlerde, hadisi ilk defa sülüs-nesih koltuklu kıtasında tarihsiz olarak yazan Şeyh Hamdullah'tır (ö.1520).[10] Aynı hadisi, nesih-sülüs koltuklu kıtasında nesih hattı ve tarihsiz eseri ile Hafız Osman (ö.1698),[11] sülüs-nesih koltuklu kıtasında nesih tarzı ile 1710 tarihinde Seyyid Abdullah (ö.1730),[12] sülüs-nesih koltuklu kıtasında 1737 tarihli eseri ile nesih tarzında Dâmadzâde Süleyman Efendi (ö.1743),[13] nesih tarzındaki tarihsiz eseri ile Mehmed Şehrî Efendi (ö.1740-41),[14] nesih-sülüs koltuksuz kıtasında nesih tarzında tarihsiz eseri ile Mustafa Kütâhî Efendi (ö.1783)[15] ve nesih-sülüs koltuklu eserinde nesih tarzında yine tarihsiz eseri ile İsmail Zühdî Efendi (ö.1806)[16] yazmıştır. Hiçbir hattat eserlerinde rivayet zincirini yazmamıştır. Hadisi sülüs yazı formunda ve القدرية مجوس هذه الأمة şeklinde yazan Dâmâdzâde Süleyman Efendi hariç bütün hattatlar aynı metni nesih hattı ile yazmışlardır.

2. Hadis:

الدنيا مزرعة الاخرة

"Dünya âhiretin tarlasıdır"[17]

---

[9] Bu hadisi Ahmed b. Hanbel ve Ebu Davud rivayet etmişledir. Hâkim de aynı şekilde Abdullah b. Ömer'den rivayet etmiştir. Hafız İbn Hacer, *Mişkâtü'l-Mesabîh* kitabının (Şam baskısının) sonundaki (3/305) "Begavî'nin *Mesabîhu's'Sünen*'inde yer alan ve Siraceddin el-Kazvinî'nin inceleme sonucu uydurma olduğuna hükmettiği hadisler hakkında verilen cevaplar" başlıklı risalesinde (3/305) aynen şöyle demiştir: "Bu hadisi Ebu Davud, Tirmizî ve İbn Mace rivayet etmiştir. Bu alimler; hadisi senediyle Abdülaziz b. Ebî Hazim'den; o babasından; o İbn Ömer'den; o da Peygamberimizden (s.a.v.) rivayet etmektedir. Hadis hakkında Tirmizî "hasendir" demiş; Hâkim ise hadisi tahric ettikten sonra "senedi sahihtir", demiştir, İbni Hacer diyor ki: Hâkim'in ricâli, sahih hadis ricâlidir. Fakat Ebû Hazim'in-yani Seleme b. Dinar'ın-Abdullah b. Ömer'den hadis duymuş olması tartışmalıdır. Münzirî, onun İbn Ömer'den hadis duymadığını kesin dille ifade etmiştir. Ebu'l'Hasen b. Kattan: "Ebû Hazim ona yetişti. Medine'de onunla beraber yaşadı" demiştir. Hadis, Müslim'in görüşüne göre muttasıl (kesintisiz) hadistir. Bu isnad, birincisinden daha kuvvetlidir. Bu, Hasen Hadis'in şartlarındandır. Bk. Molla Aliyyu'l-Kârî, *Uydurma Hadisler*, Thk. Abdülfettah Ebû Gudde Çev. Halil İbrahim Kutlay, İnkılab Yayınları, İstanbul 2013, s. 235.

[10] İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, nr. A 6491/11

[11] www.ketebe.org Erişim Tarihi 04.10.2021.

[12] İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, nr. AY 6474.

[13] www.ketebe.org Erişim tarihi. 10.10.2021.

[14] Necmi Atik dijital hat sanatı arşivi.

[15] Necmi Atik dijital hat sanatı arşivi.

[16] Süleymaniye Kütüphanesi, nr. 9/XVI.

[17] Bkz. Sehavî, *el-Makasıdü'l-hasene*, Dâru'l-Edebi'l-Arabî, Beyrut 1955, s.217; İbnü›d-Deyba', *Temyîzü't-tayyib mine'l-habîs*, Muhammed Ali Sabîh bsk. Beyrut 1928, s.91; Molla Aliyyü'l-Kârî, *Uydurma Hadisler* Çev. Halil İbrahim Kutlay, İnkılap Yayınları, İstanbul 2013, s.206; İsmail b. Muhammed al-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, Risâle Yayınları, Beyrut 1985, c.1, s.495.

Hadisi, 1761 tarihinde nesih-sülüs koltuklu kıtasında nesih hat tarzı ile ilk yazan Muhammed Fehmi Efendi'dir (ö.?).[18] Yine nesih-sülüs koltuklu kıtasında nesih hat tarzı ve tarihsiz eseri ile Mustafa Kütâhî Efendi (ö.1783),[19] celî talik hattı ile 1842 tarihinde Yesârizâde Mustafa İzzet Efendi (ö.1849),[20] istifli celi sülüs tarzı ile 1925 yılında Kâmil Akdik[21] ve Mahmud Bedreddin Yazır (ö.1952) 1938'de[22] yazmıştır.

3. Hadis:

من كتب بسم الله الرحمن الرحيم و جوده غفر الله له

"Bismillâhirrahmânirrahîm'i güzel yazanı Allah affeder."[23]

Hadisi, ilk sülüs-reyhani koltuklu kıtasında reyhânî hat tarzı ile tarihsiz yazan Şeyh Hamdullah'tır[24]. Yine Şekerzâde (ö.1753) nesih-sülüs koltuksuz kıtasında tarihsiz olarak nesih hattı ile yazmış[25], İsmail Zühdî (ö.1806) nesih-sülüs koltuksuz üç kıtasında nesih tarzı ile[26], yine nesih-sülüs koltuklu kıtasında tarihsiz olarak Şeyh Süleyman Vehbiyyü'l-Kâdirî (ö.1843-44) nesih tarzında, 1844 tarihli nesih-sülüs koltuklu eseri ile Mir Mustafa Kânî Efendi (ö.1858-64) nesih tarzında[27], Emir Ahmed Bahâüddin (ö?), Yahya Hilmî Efendi'den (ö.1907) aldığı nesih-sülüs koltuklu icâzetnâmesinde nesih tarzı ile[28] ve Mehmed Nazif Efendi (ö.1913) nesih-sülüs koltuklu mâil kıtasında nesih tarzında yazmıştır[29].

4. Hadis:

الدنيا حرام على اهل الاخرة و الاخرة حرام على اهل الدنيا و هما حرامان لاهل الله

"Dünya âhiret ehline haramdır, âhiret dünya ehline haramdır, ikisi (dünya ve âhiret) Allah ehline haramdır."[30]

Hadisi, tarihsiz nesih-sülüs koltuklu kıta eserinde nesih tarzıyla Haffafzâde Hüseyin Efendi (ö.1741-42)[31], 1787 tarihli nesih tarzındaki eseri ile Seyyid Hayreddin Efendi (ö.?)[32], tarihsiz nesih-sülüs koltuklu eseri ile nesih tarzında Süleyman Cânib Efendi (ö.?)[33], tarihsiz nesih-sülüs koltuklu eseri ile nesih tarzında Hasan Efendi (ö.?)[34] ve ketebesiz ve tarihsiz nesih-sülüs koltuklu bir kıta eser ile[35] diğer bir hattat yazmıştır.

---

[18] www.ketebe.org Erişim tarihi 10.10.2021.
[19] İslam Kültür Mirasında Hat Sanatı, Haz. Uğur Derman, IRCICA, İstanbul 1992, s.89.
[20] www.ketebe.org Erişim tarihi 02.10.2021.
[21] www.ketebe.org Hususi Koleksiyon Erişim Tarihi 01.10.2021.
[22] Sami Tokgöz Koleksiyonu.
[23] Bkz. Ebu'l-Ferec abdurrahman b.Ali İbnu'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevdû'ât*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, Dâru'l-fikr, Beyrut 1983, I, s.368-9, rakam:450; Enbiya Yıldırım, *Hüsn-i Hat ve Hadis*, Otto Yayınları, Ankara 2017, s. 169.
[24] İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi nr. A 6489/8.
[25] Lebriz ART Müzayede.
[26] Topkapı Sarayı Müzesi GY 309, 22a-61 -946/16-51731 ve GY 309, 23b-65-1089-No.30/25-51429; www.ketebe.org Erişim tarihi 02.10.2021.
[27] İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi İbnülemin Hat Koleksiyonu.
[28] Antalya Etnoğrafya Müzesi nr.1234-68.22.72.
[29] *İslam Kültür Mirasında Hat Sanatı*, Hzr. Uğur Derman, IRCICA, İstanbul 1992, s.163.
[30] Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.1, s.493.
[31] www.ketebe.org Erişim tarihi 4.10.2021.
[32] Necmi Atik hat sanatı dijital arşivi.
[33] Necmi Atik hat sanatı dijital arşivi.
[34] Necmi Atik hat sanatı dijital arşivi.
[35] İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi İbnülemin Hat Koleksiyonu.

5. Hadis:

الناس نيام فإذا ماتوا انتبهوا

"İnsanlar uykudadır, ölünce uyanırlar"[36]

Hadis, Seyyid Abdullah Efendi (ö.1731) tarafından nesih-sülüs koltuklu eserinde sülüs tarzında tarihsiz olarak yazılmıştır[37]. Muhammed Emin Efendi (ö.?) nesih-sülüs koltuklu eserinde nesih tarzı ile 1761 tarihinde[38] ve Ramazan Efendi (ö.?) nesih tarzındaki tarihsiz eserleriyle[39] hadisi nesih hattı tarzında yazmışlardır.

6. Hadis:

سؤر المؤمن شفاء

"Mü'minin artığı şifadır."[40]

Hadis Mustafa Nâilî Efendi (ö.1761) nesih-sülüs koltuklu kıtasında nesih hattı ile[41] ve Feyzullah Lem'î Efendi (ö.1785) tarafından nesih-sülüs koltuklu eserinde tarihsiz olarak nesih hattı ile[42] yazılmıştır.

7. Hadis:

أكرموا حملة القرآن فمن اكرمهم فقد اكرمنى و من اكرمنى فقد اكرم الله

"Kur'ân hâfızlarına ikram ediniz. Kim onlara ikram ederse şüphesiz bana ikram etmiş olur ve kim bana ikram ederse şüphesiz Allah'a ikram etmiş olur."[43]

Hadisi, Hakkakzâde Mustafa Hilmi Efendi (ö.1851-52) tarihsiz nesih-sülüs koltuklu eserinde nesih hattıyla[44] ve Seyyid Ömer Hilmî Efendi (ö.?) yine nesih-sülüs koltuklu kıtasında nesih hattı tarzıyla 1873 tarihinde yazmışlardır[45].

8. Hadis:

المؤمنون لا يموتون بل ينقلون من دار الفناء الى دار البقاء

"Mü'minler ölmezler, bilakis fâni âlemden bâki âleme intikal olunurlar."[46]

Hadisi, Mustada Dede nesih tarzı ile (ö.1538-39)[47], Ramazan b. İsmail (ö.1680) nesih tarzı ile[48], Berberzâde Mehmed Said Efendi (ö.1778-79) nesih-sülüs koltuklu kıtasında nesih hattı ile[49], Şamizâde Abdullah Efendi (ö.1778-88)[50] tarihsiz nesih-sülüs koltuklu kıtasında nesih tarzı ile ve Derviş İbrahim (ö.?) nesih-sülüs koltuksuz ve tarihsiz eserinde sülüs tarzında[51] yazmışlardır.

---

[36] Bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.2, s.414; Molla Aliyyü'l-Kârî, *Uydurma Hadisler*, s.432.
[37] www.ketebe.org Erişim tarihi 5.10.2021.
[38] www.ketebe.org Erişim tarihi 5.10.2021.
[39] Süleymaniye Kütüphanesi nr.2/IV.
[40] Bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.1, s.555; Molla Aliyyü'l-Kârî, *Uydurma Hadisler*, s.230.
[41] İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar*, İstanbul 1955, s.223.
[42] Necmi Atik hat sanatı dijital arşivi.
[43] https://dorar.net/h/1453b4b517f929ee777a3e8001c6ca63 Erişim tarihi 01.10.2021.
[44] İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi İbnülemin Hat Koleksiyonu.
[45] www.ketebe.org Erişim tarihi 05.10.2021.
[46] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[47] Necmi Atik hat sanatı dijital arşivi.
[48] Süleymaniye Kütüphanesi nr.2/IV.
[49] Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi no.110/0139.
[50] www.keteb.org Erişim tarihi 12.10.2021.
[51] Necmi Atik hat sanatı dijital arşivi.

9. Hadis:

انا جليس من ذكرنى

"Ben beni zikredenle beraberim."[52]

Hadisi, Hamdi Efendi (ö.?) tarihsiz nesih-sülüs koltuklu kıtasında sülüs hattı ile[53], Mehmed Emin Vehbî Efendi (ö.1863-64) tarihsiz sülüs eserinde[54], Seyyid Ali Hamdi Efendi (ö.1853-64) yine tarihsiz nesih-sülüs koltuklu kıtasında sülüs eserinde[55] ve bir hattat tarihsiz ve ketebesiz sülüs-nesih koltuklu kıtasında sülüs tarzı ile[56] yazmışlardır.

10. Hadis:

اصحابى كالنجوم بأيهم اقتديتم اهتديتم

"Ashabım yıldızlar gibidir hangisine uyarsanız hidayete erersiniz"[57]

Hadisi, Şeyh Hamdullah tarihsiz sülüs-muhakkak koltuklu kıtasında muhakkak tarzı ile[58], Ramazan b. İsmail (ö.1680) nesih tarzı ile tarihsiz eserinde[59], Hafız İbrahim Efendi (ö.1766) tarihsiz nesih-sülüs koltuklu kıtasında nesih tarzı ile[60] ve diğer bir hattat tarihsiz nesih-sülüs koltuklu kıtasında ketebesiz[61] yazmışlardır.

11. Hadis:

علماء أمتى كأنبياء بنى إسرائيل

"Ümmetimin âlimleri İsrâiloğullarının peygamberleri gibidir."[62]

Hadisi, Hafız Osman (ö.1698) nesih-sülüs koltuklu kıtasında sülüs tarzı ile 1671 tarihi eserinde[63] ve Hüseyin b. Ramazan (ö.1744) yine tarihsiz nesih-sülüs koltuklu kıtasında sülüs tarzı ile[64] yazmışlardır.

12. Hadis:

آلى من قرب الى من جهة الدينية لا من جهة الطينية

"Benim ehl-i beytim dînî yönden bana yakın olandır, tînî (yaratılış) yönünden değil."[65]

Hadisi, Süleyman Hikmetî Efendi (ö.1914-25) tarihsiz nesih-sülüs koltuklu kıtasında nesih tarzı ile[66] ve Osman Rüşdî Efendi (ö.1868-69) yine tarihsiz sülüs-nesih koltuklu kıtasında nesih tarzı ile[67] yazmışlardır.

---

[52] Bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.1, s.232.
[53] Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye 32/V.
[54] www.ketebe.org Erişim tarihi 30.09.2021.
[55] www.ketebe.org Erişim tarihi 30.09.2021.
[56] www.ketebe.org Erişim tarihi 30.09.2021.
[57] Bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.1, s.147.
[58] Muhittin Serin, *Hattat Şeyh Hamdullah*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1992, s.141.
[59] Süleymaniye Kütüphanesi nr.2/IV.
[60] McGILL Ünv. Ktp. nr.AC17.
[61] İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi İbnülemin Hat Koleksiyonu.
[62] Bkz.Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.2, s.83; Molla Aliyyü'l-Kârî, *Uydurma Hadisler*, s.268.
[63] Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye nr.10/IV.
[64] Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye 8/III.
[65] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[66] www.ketebe.org Erişim tarihi 04.10.2021.
[67] İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi İbnülemin Hat Koleksiyonu.

13. Hadis:

استشيروا ذوى العقول ترشدوا ولا تعصوهم فندموا

"Akıllı kimselerle istişâre ediniz doğru yolu bulursunuz, onlara isyan etmeyiniz pişman olursunuz."[68]

Hadisi, Seyyid Osman Efendi (ö.1805-6) nesih-sülüs koltuklu kıtasında nesih tarzı ile 1784 tarihli eserinde[69] ve İsmail Zühdî Efendi (ö.1806) tarihsiz nesih-sülüs koltuklu kıtasında nesih tarzı ile[70] yazmışlardır.

14. Hadis:

كفاك من نعيم الدنيا الايمان و من نعيم الاخرة القرآن

"Dünyanın nimeti olarak iman, âhiretin nimeti olarak Kur'ân sana yeter."[71]

Hadisi, Abdullah b. İsmail (ö.1721) tarihsiz nesih-sülüs koltuklu kıtasında nesih hat tarzıyla[72] ve İsmail Zühdî Efendi (ö.1806) tarihsiz nesih koltuklu kıtasında nesih tarzıyla[73] yazmışlardır.

15. Hadis:

عمر الدنيا سبعة ايام من ايام الاخرة

"Dünyanın ömrü ahiret günlerinden yedi gündür."[74]

Hadisi, İsmail Zühdî Efendi (ö.1806) nesih-sülüs koltuklu kıtasında nesih tarzında[75] ve Abdülkadir Şükrü Efendi (ö.1807)[76] tarihsiz nesih-sülüs koltuklu kıtasında nesih hattı ile yazmışlardır.

16. Hadis:

من كتب بحسن الخط بسم الله الرحمن الرحيم فقد دخل الجنة

"Kim Bismillâhirrahmânirrahîm'i güzel yazarsa cennete girer."[77]

Hadisi, Mehmed Said Efendi (ö.?) sülüs-nesih koltuklu kıtasında nesih tarzı ile[78] ve Mahmud Bedreddin Yazır (ö.1952) sülüs-nesih kıtasında nesih hattı ile 1949 tarihinde yazmıştır.[79]

17. Hadis:

تعشقوا و لو بهرة

"Bir kedi bile olsa âşık olunuz."[80]

Hadisi, Şeyh Hamdullah Efendi (ö.1520) sülüs-nesih koltuklu bir kıtasında nesih hattı ile[81] ve Hasan Tahsin Efendi (ö.1914) sülüs-nesih bir kıtasında üst başlangıç satırı olarak sülüs tarzında yazmıştır.[82]

---

[68] https://dorar.net/h/b21cf62e9d883aee8f4aa7ac628b1d3a Erişim tarihi 03.10.2021.
[69] www.ketebe.org Erişim tarihi 06.10.2021.
[70] www.ketebe.org Erişim tarihi 06.10.2021.
[71] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[72] İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi İbnülemin Hat Koleksiyonu.
[73] Necmi Atik hat sanatı dijital arşivi.
[74] https://dorar.net/h/1fecc66551a54bf2d92111106e6d29b7 Erişim tarihi 03.10.2021.
[75] Necmi Atik hat sanatı dijital arşivi.
[76] İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi nr.6504.
[77] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[78] İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi İbnülemin Hat Koleksiyonu.
[79] Necmi Atik hat sanatı dijital arşivi.
[80] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[81] Süleymaniye Kütüphanesi nr. A 6489/9.
[82] Necmi Atik hat sanatı dijital arşivi.

18. Hadis:

لولاك لولاك لما خلقت الافلاك

"Sen olmasaydın, sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım."[83]

Hadisi, Hasan Rıza Efendi (ö.1920) klasik hılye-i şerifinin en alt satırında sülüs tarzı ile[84] ve Bakkal Arif Efendi (ö.1909) celi sülüs levhasında 1901 tarihinde yazmıştır.[85]

19. Hadis:

لحوم العلماء مسمومة من شمتها مرض و من عضها مات

"Âlimlerin etleri zehirlidir, kim onu tadarsa/hakaret ederse hasta olur, ısırırsa ölür."[86]

Hadisi, Ramazan b. İsmail (ö.1680) sülüs-nesih koltuklu kıtasında 1648 tarihinde nesih olarak[87] ve yine tarihsiz nesih kıtasında yine nesih olarak[88] yazmıştır.

20. Hadis:

العلم علمان علم الاديان و علم الابدان

"İlim ikidir; dinlerin ilmi ve bedenlerin ilmi."[89]

Hadisi, Galatalı Mehmed İzzet Efendi (ö.1903) istifli celi sülüs levhasında 1891 tarihinde[90] ve İsmail Hakkı Altunbezer (ö.1946) istifli celi sülüs levhasında 1945 yılında[91] yazmışlardır.

21. Hadis:

اطلبوا العلم و لو بالصين

"İlmi Çin'de olsa bile talep ediniz."[92]

Hadisi, Şeyh Hamdullah Efendi (ö.1520) sülüs-nesih koltuklu kıtasında tarihsiz olarak nesih hattı ile[93] ve Halil Mahir Efendi (ö.?) sülüs-nesih koltuklu icâzetnâmesinde ilk satır olarak sülüs tarzında[94] yazmıştır.

Tek Hattatın Yazdığı Uydurma Hadisler

1. Hadis:

حسنات الابرار سيئات المقربين

"Ebrârın hasenâtı, mukarrabînin seyyiatıdır."[95]

Hadis, nesih-sülüs koltuklu kıtada sülüs yazı tarzıyla Ahmed Çavuşzâde Efendi (ö.?) tarafından tarihsiz olarak yazılmıştır.[96]

---

[83] Bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.2, s.214; Molla Aliyyü'l-Kârî, *Uydurma Hadisler*, s.325.
[84] www.ketebe.org Erişim tarihi 03.10.2021.
[85] www.ketebe.org Erişim tarihi 01.10.2021.
[86] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[87] Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar nr.306/7.
[88] Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar nr.2/IV.
[89] Bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.2, s.89; Aliyyü'l-Kârî, *Uydurma Hadisler*, s.268.
[90] www.ketebe.org Erişim tarihi 13.10.2021.
[91] www.ketebe.org Erişim tarihi 13.10.2021.
[92] Bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.1, s.154.
[93] Süleymaniye Kütüphanesi nr. A 6489/9.
[94] www.ketebe.org Erişim tarihi 10.10.2021.
[95] Bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.1, s.428; Aliyyü'l-Kârî, *Uydurma Hadisler*, s.204.
[96] www.ketebe.org Erişim tarihi 03.10.2021.

2. Hadis:

موتوا قبل ان تموتوا وزنوا قبل توزنوا

"Ölmeden önce ölünüz ve tartılmadan önce kendinizi tartınız."[97]

Hadisi, Şeyh Hamdullah Efendi (ö.1520) sülüs-nesih koltuklu kıtasında nesih yazı formunda tarihsiz olarak yazmıştır.[98]

3. Hadis:

المؤمن فى المسجد كااسمك فى الماء و المنافق فى المسجد كالطير فى القفس

"Mesciddeki mü'min sudaki balık gibidir, Mesciddeki münafık kafesteki kuş gibidir."[99]

Hadisi, Hüseyin Cezâirî Efendi (ö.1713-14), nesih-sülüs koltuksuz kıtasında sülüs tarzı ile 1706 tarihinde yazmıştır.[100]

4. Hadis:

سادة الامة الفقهاء

"Ümmetin efendileri fakihlerdir."[101]

Hadisi, Abdülkadir Hisârî Efendi (ö.?) nesih-sülüs koltuklu kıtasında sülüs tarzı ile 1760 tarihinde yazmıştır.[102]

5. Hadis:

سادات الدنيا الاسخياء و سادات الاخرة الانبياء

"Dünyanın efendileri cömertler, âhiretin efendileri peygamberlerdir."

Hadisi, Berberzâde Mehmed Said Efendi (ö.1778-79) sülüs-nesih koltuklu kıtasında 1738 tarihinde yazmıştır.[103]

6. Hadis:

السخى فى جوار الله و انه رفيقه البخيل فى النار و رفيقه ابليس

"Cömert Allah'ın indindedir ve Allah onun refikidir. Cimri cehennemdedir ve onun arkadaşı İblis'tir,"

Hadisi, Ahmed Rıfkı Efendi (ö.1761-62) tarihsiz nesih-sülüs koltuklu kıtasında nesih hattı ile yazmıştır.[104]

7. Hadis:

السخى قريب من الله قريب من الناس قريب من الجنة بعيد من النار

"Cömert Allah'a yakındır, insanlara yakındır, cennete yakındır, cehenneme uzaktır."[105]

Hadisi, İsmail Hakkı Altunbezer (ö.1946) sülüs-nesih koltuksuz kıtasında nesih tarzı ile 1913 yılında yazmıştır.[106]

---

[97] Bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.2, s.384; Aliyyü'l-Kârî, *Uydurma Hadisler*, s.429.
[98] İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi nr. A6491/12.
[99] Bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.2, s.388.
[100] www.ketebe.org Erişim tarihi 07.10.2021.
[101] https://dorar.net/h/c637b33b01c57db893da7a300e124e7c Erişim tarihi 06.10.2021.
[102] www.ketebe.org Erişim tarihi 06.10.2021.
[103] Türk Petrol Vakfı Hat Koleksiyonu nr.025 .
[104] www.ketebe.prg Erişim tarihi 04.10.2021.
[105] Bkz.Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.1, s.545.
[106] İbnülemin Mahmud Kemal İnal, s.99.

8. Hadis:

تارك الصلوة لا يكون من أمتى و يحرم له الجنة و ماله حرام و ولده حرام

"Namazı terk eden ümmetimden olamaz, ona cennet haram kılınır, onun malı ve çocukları haramdır."[107]

Hadisi, İsmail Zühdî Efendi (ö.1806), sülüs-nesih koltuklu kıtasında 1727 tarihinde nesih hat tarzı ile yazmıştır.[108]

9. Hadis:

الكاتبون و الخياطون يأكلان اعماق اعينهما لعن الله لمن اذيهما

"Kâtipler ve terziler gözlerinin derinliğini/nurunu yerler, onlara eziyet edene Allah lanet etsin."[109]

Hadisi, Mehmed Şefik Efendi (ö.1879) üç satırlık sülüs kıtasında tarihsiz olarak sülüs tarzı ile yazmıştır.[110]

10. Hadis:

تعلم و لو بالسحر

"Sihir bile olsa ilim öğreniniz."[111]

Hadisi, Şeyh Hamdullah Efendi (ö.1520) sülüs-nesih koltuklu kıtasında tarihsiz olarak nesih hattı ile yazmıştır.[112]

11. Hadis:

يا على انت بمنزلة الكعبة

"Ey Ali! Sen Kâbe menzilindesin."[113]

Hadisi, Mustafa Halim Efendi (ö.1964), celî talik eserinde 1950 yılında yazmışlardır.[114]

12. Hadis:

انا مدينة العلم و على بابها فمن أراد العلم فليأت الباب

"Ben ilmin şehriyim, Ali o şehrin kapısıdır, kim ilim isterse kapısından gelsin."[115]

Hadisi, Muhsinzâde Abdullah Efendi (ö.1889) sülüs-nesih koltuklu kıtasında nesih tarzı ile tarihsiz olarak ve tarihli sülüs tarzı eserle ketebesiz olarak yazılmıştır.[116]

13. Hadis:

يا على انا و انت ابوا هذا الامة

"Ey Ali! Ben ve sen bu ümmetin babasıyız."[117]

Hadisi, Macid Ayral (ö.1962) sülüs istif eserinde 1972 tarihinde yazmıştır.[118]

---

[107] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[108] Topkapı Sarayı Müzesi GY 309, 25b-74-946/7.
[109] Bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.1, s.197.
[110] www.ketebe.org Erişim tarihi 28.09.2021.
[111] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[112] Süleymaniye Kütüphanesi nr. A 6489/9.
[113] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[114] www.ketebe.org Erişim tarihi 05.10.2021.
[115] Bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.1, s.235.
[116] Necmi Atik hat sanatı dijital arşivi.
[117] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[118] Necmi Atik hat sanatı dijital arşivi

14. Hadis:

الخط الحسن يزيد الحق وضحا

"Güzel yazı hakkı daha net hâle getirir."[119]

Hadisi, Hattat Mehmed Şefik Efendi (ö.1902), talebesi Hasan Rıza Efendi'ye (ö.1920) verdiği icâzetnâmenin ikinci sayfasında yazmıştır.[120]

15. Hadis:

تعليم العلم كفارة الكبائر

"İlim öğrenmek büyük günahlara kefarettir."[121]

Hadisi, Abdülhâlis Efendi (ö.?) tarihsiz nesih-sülüs koltuklu kıtasında sülüs tarzı ile yazmıştır.[122]

16. Hadis:

من اراد أن يأمن من الفقر و شكايته العين و العقل فليقلم اظفاره يوم الخميس بعد العصر

"Kim fakirlikten, göz şikâyetinden ve akıldan emin olmak isterse tırnaklarını Perşembe günü ikindiden sonra kessin."[123]

Hadisi, Halid b. İsmail (ö.?) tarihsiz nesih kıtasında yazmıştır.[124]

17. Hadis:

أكرموا العلماء فإنهم ورثة الانبياء

"Âlimlere ikram ediniz, şüphesiz onlar peygamberlerin vârisleridir."[125]

Hadisi, Osman İbrahim Efendi (ö.?) sülüs-nesih koltuklu kıtasında nesih hattı ile tarihsiz yazmıştır.[126]

18. Hadis:

طلب العلم أفضل عند الله من الصلوة و الصيام و الحج و الجهاد فى سبيل الله عز و جل

"İlim talebi Allah'ın katında namazdan, oruçtan, hacdan ve aziz ve celil olan Allah'ın yolunda cihattan daha faziletlidir."[127]

Hadisi, Mustafa Kütâhî Efendi (ö.1783) sülüs-nesih koltuklu kıtasında nesih hattı ile tarihsiz olarak yazmıştır.[128]

19. Hadis:

قوام الدنيا على أربعة أشياء عدل الامراء و علم العلماء و احسان الاغنياء و دعاء الفقراء

"Dünyanın kıvâmı dört şey üzerinedir; emirlerin/idarecilerin adâleti, âlimlerin ilmi, zenginlerin ihsanı/iyiliği ve fakirlerin duâsı."[129]

Hadisi, Süleyman Cânib Efendi (ö.?) sülüs-nesih koltuklu kıtasında 1845 tarihinde nesih hattı ile yazmıştır.[130]

---

[119] Yıldırım, *Hüsn-i Hat ve Hadis*, s.159.
[120] Necmi Atik hat sanatı dijital arşivi
[121] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[122] www.ketebe.org Erişim tarihi 06.10.2021.
[123] Bkz. Aliyyü'l-Kârî, *Uydurma Hadisler*, s.282.
[124] Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye nr.32/VII.
[125] Bkz.Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.1, s.196.
[126] İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi İbnülemin Hat Koleksiyonu.
[127] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[128] Necmi Atik hat sanatı dijital arşivi.
[129] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[130] Necmi Atik hat sanatı dijital arşivi.

20. Hadis:

اول ما تكلم بكلام العرب اسمعيل

"Arapça'yı ilk önce konuşan İsmail'dir."[131]

Hadisi, Mehmed Raşid Efendi (ö.1926) sülüs-nesih koltuklu kıtasında nesih hattı ile tarihsiz yazmıştır.[132]

21. Hadis:

اركبوا الخيل فإنها ميراث ابيكم اسمعيل

"Ata bininiz, ata binmek babanız İsmail'in mirasıdır."[133]

Hadisi, Mehmed Raşid Efendi (ö.1926) sülüs-nesih koltuklu kıtasında nesih hattı ile tarihsiz yazmıştır.[134]

22. Hadis:

من غشى العرب لم يدخل فى شفاعتى و لم تنله مودتى

"Kim Arabı aldatırsa şefaatime giremez ve benim sevgime nâil olamaz."[135]

Hadisi, Mustafa Kütâhî Efendi (ö.1783) sülüs-nesih koltuklu kıtasında nesih tarzında tarihsiz olarak yazmıştır.[136]

23. Hadis:

من صلى على مائة مرة صلى الله عليه ألف مرة و من صلى على ألف مرة حرم الله جسده على النار و ثبته بالقول الثابت فى الحيوة الدنيا و فى االاخرة عند المسئلة و أدخله الجنة

"Kim bana yüz defa salavât getirirse Allah ona bin defa salavât getirir, kim bana bin defa salavât getirirse Allah onun vücudunu cehenneme haram kılar ve sorguya çekildiği zaman onu dünya ve âhrette sabit söz ile (kelime-i tevhid) sebat verir ve onu cennetine koyar."[137]

Hadisi, Abdurrahman Necâti Karahisârî (ö.?) nesih tarzı eseri ile 1803 tarihinde yazmıştır.[138]

24. Hadis:

اذا اراد الله تعالى ان يدخل عصاة امة محمد عليه السلام النار ارسل عليهم ريحا باردة فيموتون مدة مكثهم فيها ولا يشعرون بالعذاب الا عند دخولهم و خروجهم منها كرامة لهم و لمحمد صلى الله عليه و سلم

"Allahu Teâlâ ümmetin âsilerini cehenneme sokmak irâde ettiğinde onlara soğuk bir rüzgâr gönderir, bir müddet ölür ve orada kalırlar, Muhammed (s.a.v.) hürmetine ve onlara ikram olarak cehenneme giriş ve çıkış sırası dışında azabı hissetmezler."[139]

Hadisi, Fahreddin Yahya Efendi (ö.?) tarihsiz bir eserinde nesih hattı ile yazmıştır.[140]

---

[131] Yıldırım, *Hüsn-i Hat ve Hadis*, s.165.
[132] İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi İbnülemin Hat Koleksiyonu.
[133] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[134] İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi İbnülemin Hat Koleksiyonu.
[135] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[136] Necmi Atik hat sanatı dijital arşivi.
[137] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[138] Konya Koyunoğlu Müzesi nr.14246-12313.
[139] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[140] Süleymaniye Kütüphanesi 4/XIV.

25. Hadis:

من قنع بالرزق واستغنى عن الخلق

"Kim rızka kanaat ederse halka ihtiyacı kalmaz."[141]

Hadisi, Mehmed Emin Vehbî Efendi (ö.1863-64) sülüs koltuksuz kıtasında 1849 yılında sülüs tarzında yazmıştır.[142]

26. Hadis:

من لا شيخ له فشيخه شيطان

"Kimin şeyhi yoksa onun şeyhi şeytandır."[143]

Hadisi, sülüs-nesih koltuklu kıta ile tarihsiz ve ketebesiz olarak bir hattat yazmıştır.[144]

27. Hadis:

التواضع بساط تحت الثرى و من جلسه يرى نفسه فوق العلى و التكبر بساط فوق العلى ومن جلسه يرى نفسه تحت الثرى

"Tevâzu yerin altında bir halıdır, kim ona otururbut nefsini en yüce makamda görür, Kibirlenmek yüceliğin üstünde bir halıdır, kim ona otururbut nefsini yerin altında görür."[145]

Hadisi, Seyyid Şekerzâde Mehmed Efendi (ö.1753) sülüs-nesih koltuklu kıtasında tarihsiz olarak nesih hattı ile yazmıştır.[146]

28. Hadis

من أخلص لله اربعين صباحا ظهرت ينابيع الحكمة من قلبه على لسانه

"Kim Allah için kırk sabah ihlaslı olursa, dilinde ve kalbinde hikmet pınarları oluşur."[147]

Hadisi, Mustafa Dede (ö.1538-39) tarihsiz nesih tarzı eserinde yazmıştır.[148]

29. Hadis

من شتم أستاذه فى غيبه لا يرحم الله تعالى فى الدارين حتى ويعفو استاذه و الا لعن الله تعالى فى الدنيا و الاخرة

"Kim üstazına/hocasına gıyabında hakaret ederse, üstazı onu affedinceye kadar Allah ona iki cihanda merhamet etmez, üstazı onu affetmezse dünya ve âhirette Allah ona lanet eder."[149]

Hadisi, Mehmed Raşid Efendi (ö.1926) sülüs-nesih koltuklu kıtasında nesih hattı ile tarihsiz yazmıştır.[150]

30. Hadis

عز الدنيا بالمال و عز الاخرة بالاعمال

"Dünyanın izzeti mal ile, âhiretin izzeti ameller iledir."[151]

Hadisi, Ahmed Şükrî Efendi (ö.1919) sülüs-nesih koltuklu kıtasında 1898

---

[141] Kaynaklarda Hz. Ali'nin sözü olarak geçmektedir.
[142] www.ketebe.org Erişim tarihi 04.10.2021.
[143] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[144] İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi İbnülemin Hat Koleksiyonu.
[145] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[146] Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi nr.110-0126.
[147] Bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.2, s.292.
[148] Necmi Atik hat sanatı dijital arşivi.
[149] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[150] İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi İbnülemin Hat Koleksiyonu.
[151] Kaynaklarda Hz. Ali'nin sözü olarak geçmektedir.

tarihinde nesih hattı ile yazmıştır.[152]

31. Hadis

ان فی الجنة شجرة اسمها التحیات و علی رأس شجرة طیر اسمه الصلوات و تحت الشجرة عین اسمها الطیبات

"Cennete bir ağaç vardır, ismi et-Tahıyyât'dır ve ağacın başında bir kuş vardır, ismi es-Salavât'tır ve ağacın altında bir pınar vardır, ismi et-Tayyibât'tır."[153]

Hadisi, Hasan Tahsin Efendi (ö.1914) sülüs-nesih bir kıtasında alt satırı olarak nesih tarzında yazmıştır.[154]

32. Hadis

من أنکر إمامة السلطان فهو زندیق و من دعاه السلطان فلم یجبه فهو مبتدع ومن اتاه بغیر دعوة فهو جاهل

"Kim sultanın imâmetini inkar ederse/reddederse o zındıktır, kimi sultan çağırır icâbet etmezse o bidatçidir, kim de davet etmeden gelirse o da câhildir." [155]

Hadisi, Mehmed Muhyî Efendi (ö.?) sülüs-nesih koltuklu icâzetnâme kıtasında nesih olarak yazmıştır.[156]

33. Hadis

من رفع قرطاسا من الارض فیه بسم الله الرحمن الرحیم اجلالا له تبارك و تعالی کتب عند الله تعالی من الصدیقین و خفف العذاب الالیم عن والدیه و إن کانوا مشرکین

"Kim içinde Bismillahirrahmânirrahim (yazılı) olan bir kağıdı ona hürmetinden dolayı -mübârek ve yüce olarak- yerden kaldırırsa Allah'ın katında sıddıklardan yazılır, müşrik bile olsalar anne-babasından can yakıcı azap hafifletilir."[157]

Hadisi, Seyyid Mehmed Şekerzâde (ö.1753) sülüs-nesih koltuklu kıtasında tarihsiz olarak nesih hattı ile yazmıştır.[158]

34. Hadis

رجب شهر الله و شعبان شهری و رمضان شهر أمتی

"Recep Allah'ın ayı, Şaban benim ayım ve Ramazan ümmetimin ayıdır."[159]

Hadisi, Zühdî İsmail Ağa (ö.1731) nesih kıtasında 1728 tarihinde yazmıştır.[160]

SONUÇ

Yazının insan için önem ve zaruretine, kudsiyetine işaret eden pek çok âyet-i kerîme ve hadîs-i şerif mevcuttur. Allah'ın insanlığa ilk hitabı "oku" ve "yaz" emridir. Ayrıca ilme ve ilim ehlinin önem ve faziletine dair birçok âyet-i kerîme ve hadîs-i şerifin olması, Müslümanları ilim ve sanat sahalarında hamleler yapmaya yöneltmiş ve onları her alanda en yüksek medenî seviyeye yükseltmiştir. İslam dininin öğretilmesi için vahyin yazılması, korunması ve yayılmasına duyulan ihtiyaç sonucu yazının önemi daha da artmıştır. İslâmiyetin fetihlerle Arabistan

[152] Necmi Atik hat sanatı dijital arşivi.
[153] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[154] Necmi Atik hat sanatı dijital arşivi.
[155] Hadise herhangi bir kaynakta rastlanılamamıştır.
[156] Necmi Atik hat sanatı dijital arşivi.
[157] Bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.2, s.327.
[158] Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi nr.120-0385.
[159] Bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.1, s.510.
[160] www.ketebe.org. Erişim tarihi 04.10.2021.

hudutlarını aşarak geniş bir coğrafyaya yayılması sonucu Kur'ân-ı Kerîm'in istinsahı ihtiyaç hâline gelmiş ve Hz. Osman (r.a.) devrinde Kur'ân-ı Kerîm'den yedi nüsha çoğaltılarak, biri Medine'de bırakılmış, diğer altısı Mekke, Şam, Yemen, Bahreyn, Basra ve Kûfe'ye gönderilmiştir.

Müslümanların Allah'ın kelâmı olan Kur'ân-ı Kerîm'i en güzel şekilde yazma arzusuyla ortaya çıkan hüsn-i hat sanatı, sahabe devrinden başlayarak, Emevîler ve Abbasîler döneminde alt yapısını oluşturmuş, Osmanlı Devleti dönemi ile onlarca farklı tarzdaki şekilleriyle ve ölçüleriyle bir disiplin hâlinde gelişmiş ve zirveye yükselmiştir. Bu yazı formları içerisinde Kur'ân-ı Kerim yazmada kullanılan en meşhur hüsn-i hat yazı tarzı kısa bir zamanda "nesih" olmuş, az da olsa sülüs, muhakkak, reyhâni, talik gibi diğer yazı formlarında da Kur'ân-ı Kerimler yazılagelmiştir. İslam Dini'nin ikinci ana kaynağı olan hadis-i şeriflerin hüsn-i hat sanatı ile yazılmasına ise, Kur'ân-ı Kerîm'in güzel yazılma çalışmalarından birkaç asır sonra rastlanılmaktadır. Hadis-i şeriflerin bulunduğu risâle ve kitapların yazılmasıyla başlanılan bu faaliyet, zamanla birkaç hadîs-i şerifin bulunduğu sülüs-nesih formundaki koltuklu/koltuksuz kıtalar veya kıtaların bulunduğu murakkalarla hız kazanmış ve tablo formatına dönüşmüştür. Camilere, medreselere, tekke ve zaviyelere, evlere...kısaca Müslümanların yaşam alanlarının her yerine tablo olarak asılan, duvarlara, çeşmelere, hanlara, kervansaraylara yazılan veya hakkedilen hüsn-i hat yazılarında yer alan hadîs-i şeriflerde farklı nedenlerden dolayı maalesef uydurma hadislerde kullanılmıştır. Osmanlı dönemi hattatların eserlerinde de her dönem uydurma hadislerin yazdıkları görülmektedir. Hat sanatı ile farklı konularda yazılan uydurma hadisler bulundukları itibarlı mevkilerden dolayı etkili olmuş ve hızla yayılmışlar, Müslümanlar tarafından yaşam tarzı hâline getirilerek amel edilir hâle getirilmişlerdir. Yaptığımız araştırmada 240 hattatın 871 eserine ulaşılmıştır. Hattatların, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadis-i şeriflerini en güzel şekilde mükemmel eserlere dönüştürme gayretleri ile İslam dininin yayılması ve öğretilmesi için yaptıkları hizmet her türlü takdirin üzerindedir. Diğer taraftan sayıları binlerce olan hattatın yazdığı sayısız eser düşünüldüğünde hüsn-i hat ile yazılan uydurma hadis konusunun sonuçları açısından ne kadar yaygın, etkili ve ciddi boyutlarda olduğu daha da net anlaşılmaktadır.

Osmanlı dönemi hattatlarının eserlerinde uydurma hadisleri yazma sebeplerini şu başlıklar altında sıralayabiliriz:

1. Hat sanatı uğraşlarının hayatlarının her alanını doldurmasından dolayı, genelde ilmî bir tedrîsât görmeyen hattatların ilmî yetersizlikleri sonucu, hadis-i şerif ile uydurma hadisi birbirinden ayıramamaları

2. Uydurma hadis konusunda resmî kontrol mekanizmasının oluşturulamaması/olmaması

3. İlim ehlinin uydurma hadis yazan hattatları îkâz etmemesi sonucu yazılan uydurma hadislerin meşrulaşması ile diğer hattatlarında bu hadisleri tekrar tekrar yazması

4. Hattatların kendilerine yazılması için verilen siparişleri herhangi bir kont-

role tâbi tutmadan ve ehline sorma ihtiyacı duymadan yazmaları

5. Hattatların zenginlere ve devlet adamlarına yakınlaşma arzusu

6. Hattatların, usta hattatların ve hocalarının yazılarını olduğu gibi taklîd ederek yazmaları

7. Hattatların mânâsı ve kâfiyesi hoşuna giden her gördüğü ve okuduğu şeyleri bilinçsizce tasarlayıp yazmaları

8. Dünya hırsı

9. Şahsî menfaat ve geçim kaygısı

10. Meşreb ve fırka taassubu

11. Diğer hattatlarla rekâbet

Değerlendirmeye tâbi tuttuğumuz uydurma hadislerin bir kısmının mânâ olarak doğruluğu söz konusu olsa da, hadis metninin Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ait olmadığı âşikârdır. Bir kısım uydurma hadislerin ise sahabenin -özellikle Hz. Ali (r.a.)-, âlimlerin ve mutasavvıfların sözleriyle karıştırıldığı ve Hz. Peygamber'e (s.a.v.) aitmiş gibi nakledilip yazıldığı görülmektedir. Hattatların yazdıkları eserlerdeki her hadisin nâdiren olsa da sadece sahabeden olan râvisi yazılmakta, eserlerin büyük kısmında rivayet silsilesi ve hadisin geçtiği kaynak belirtilmemektedir.

KAYNAKLAR

Aliyyü'l-Kârî, Ebû'l- Hasan Nûrüddin b. Sultân Muhammed, *el-Esrârü'l-Merfû'a fi'l Ehbâri'l-Mevdû'a (Mevzûatü'l-Kübrâ)*, thk. Muhammed b. Lütfî es-Sebbağ, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut 1986.

Aliyyü'l-Kârî, *Uydurma Hadisler*, Thk. Abdülfettah Ebû Gudde Çev. Halil İbrahim Kutlay, İnkılab Yayınları, İstanbul 2013.

Antalya Etnoğrafya Müzesi

ed-Dümeyni, Misfir b. Gurmullah, , *Hadiste Metin Tenkidi*, terc., llyas Çelebi-Adil Bebek-Ahmet Yücel, Kitabevi Yaınları, İstanbul 1997.

İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec abdurrahman b.Ali, *Kitâbü'l-Mevdû'ât*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, Dâru'l-fikr, Beyrut 1983.

İbnü›d-Deyba', *Temyîzü't-tayyib mine'l-habîs*, Muhammed Ali Sabîh bsk. Beyrut 1928.

İmam Buhârî, Ebû Abdillah Muhammed b. İsmail, *Sahîh-i Buhârî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1982.

İnal, İbnülemin Mahmud Kemal, *Son Hattatlar*, İstanbul 1955.

İslam Kültür Mirasında Hat Sanatı, Hzr. Uğur Derman, IRCICA, İstanbul 1992.

İsmail b. Muhammed al-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, Risâle Yayınları, Beyrut 1985.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi İbnülemin Hat Koleksiyonu.

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi.

Kandemir, M. Yaşar, *Mevzû Hadisler*, DİB Yayınları, Ankara 1980.

Koçyiğit, Talat, *Hadis Istılahları*, AÜİF Yayınları, Ankara 1985.

Koçyiğit, Talat; *Hadis Tarihi*, AÜİF Yayınları Ankara 1977.

Konya Koyunoğlu Müzesi

Lebriz ART Müzayede.

McGILL Ünv. Ktp.

Muhammed Ebu Zehv, *el-Hadis ve'I-Muhadisîn*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1404/1984.

Muhammed Hatib Accac, *es-Sünne Kable't-Tedvin*, 3 bsk., Beyrut 1980.

Mustafa Sıbâî, *lslam Hukukunda Sünnet*, terc, Edip Gönenç, Evs Yayınları, İstanbul 1981.

Necmi Atik digital hat sanatı arşivi.
Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi.
Sami Tokgöz Koleksiyonu.
Sancaklı, Saffet, "Günümüzde Zayıf ve Mevzû Hadislerin Sahih Hadislerle Karıştırılma Problemi", Diyanet İlmi Dergi, C.37, sayı 1, Ocak-Şubat-Mart 2001, s.47.
Sehavî, *el-Makasıdü'l-hasene*, Dâru'l-Edebi'l-Arabî, Beyrut 1955.
Serin, Muhittin, *Hattat Şeyh Hamdullah*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1992.
Süleymaniye Kütüphanesi
Topkapı Sarayı Müzesi
Türk Petrol Vakfi Hat Koleksiyonu
Uğur, Müctebâ, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, TDV Yayınları, Ankara 1992.
Yıldırım, Enbiya, *Hadis Problemleri*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2001
Yıldırım, Enbiya, *Hüsn-i Hat ve Hadis*, Otto Yayınları, Ankara 2017.
www.ketebe.org
https://dorar.net

Ekler:

Şeyh Hamdullah'ın bir sülüs-nesih kıtası

Bakkal Arif Efendi'nin sülüs levhası

Seyyid Abdullah'ın sülüs-nesih kıtası

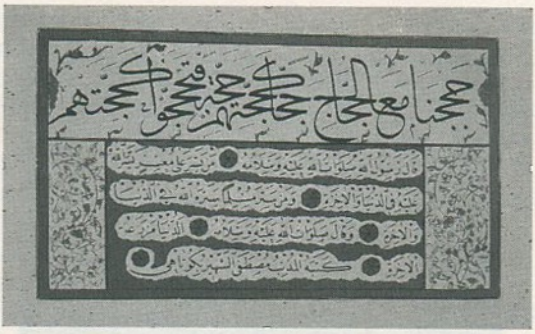

Mustafa Kütâhî Efendi'nin sülüs-nesih kıtası

Hasan Tahsin Efendi'nin sülüs-nesih kıtası

Hafız Osman'ın sülüs-nesih kıtası

Mustafa Halim Efendi'nin celî talik yazısı